

INFORMATOR

**„Wybory samorządowe
bez barier”**

16 listopada 2014 r.

**niepelnosprawni.pl/wybory
Idziemy na wybory!**

Materiał został opracowany na podstawie:

Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112 ze zm.)

Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 113 i Nr 102, poz. 588 ze zm.)

Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 158, poz. 938)

Informacji własnych Integracji

Publikacja finansowana ze środków PFRON

Opracowanie: Mateusz Różański

Redakcja i korekta: Agnieszka Sprycha

Opracowanie graficzne, skład i łamanie: Magdalena Borek/Ada Herbut

Krzysztof Klusik - opracował nieodpłatnie grafiki przystosowanego lokalu wyborczego

Wydawca:

Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji

ul. Dzielna 1, 00-162 Warszawa

Wszelkie prawa zastrzeżone. Każda reprodukcja lub adaptacja całości lub części niniejszej publikacji, i to niezależnie od zastosowanej techniki reprodukcji (drukarskiej, fotograficznej, komputerowej, nagrań fonograficznych itp.), wymaga pisemnej zgody Wydawcy.

ISBN 978-83-64300-18-9

SPIS TREŚCI

Wstęp	2
Ważna zmiana prawna	2
I Najważniejsze uprawnienia osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach samorządowych, wynikające z <i>Kodeksu wyborczego</i>	3
Informacja o dostosowanych lokalach	3
Udogodnienia w lokalu wyborczym.....	3
Głosowanie przez pełnomocnika.....	4
Głosowanie korespondencyjne	5
II Raport Biura Rzecznika Praw Obywatelskich na temat alternatywnych metod głosowania.....	7
III Zadania dla gmin w związku z uprawnieniami osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach samorządowych 2014 r.	8
Wytoczne dla samorządu	8
Obowiązki informacyjne gminy	9
Grafika dostępnego lokalu wyborczego.....	10
Przykładowe dobre praktyki dostosowania lokalu wyborczego	11
IV Wizytacje lokali wyborczych pod kątem ich dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością – RAPORT	12
V Savoir-vivre wobec osób z niepełnosprawnością	14
VI Przedwyborcze wskazówki dla życzliwego obywatela	14

Przed wyborami 16 listopada 2014 roku Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji prowadzi kampanię informacyjną „Wybory samorządowe bez barier” – pod hasłem „Idź na wybory!”, która ma na celu uświadomienie osobom z niepełnosprawnością, jak ważny jest ich głos, a także przypomnienie, że nie muszą głosować osobiście*.

Poniżej prezentujemy krótki Informator dotyczący uprawnień wyborców z niepełnosprawnością. Chcemy, aby był on nie tylko źródłem wiedzy na temat udogodnień dla osób z niepełnosprawnością i obowiązków władz lokalnych z nich wynikających, ale aby spełnił funkcję podręcznika dobrych praktyk i aby za jego przyczyną wzrosła liczba osób z niepełnosprawnością biorących udział w wyborach.

ZAPRASZAMY DO LEKTURY I DO UDZIAŁU W WYBORACH!

Ważna zmiana prawna

Wybory samorządowe w 2014 roku odbędą się 16 listopada. Dotyczą wyboru samorządowej władzy ustawodawczej, tj. rad gmin, rad powiatów i sejmików wojewódzkich, oraz samorządowej władzy wykonawczej w postaci wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Wybory samorządowe organizowane są raz na cztery lata.

W tym roku po raz pierwszy radni gmin (poza miastami na prawach powiatu) zostaną wybrani w okręgach jednomandatowych.

Wybory samorządowe są wyborami, w których zastosowanie mają różne systemy wyborcze, tj. zarówno system wyborów większościowych, jak i wyborów proporcjonalnych. Również okręgi wyborcze tworzone dla potrzeb wyborczych mają różny kształt, tzn. są zarówno okręgi jednomandatowe (w wyborach do rady gminy poza miastami na prawach powiatu oraz w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast) oraz okręgi wielomandatowe (w wyborach np. rady powiatu czy sejmiku wojewódzkiego).

* Konsultantami Informatora są: prof. dr hab. Jarosław Szymanek i dr Anna Materska-Sosnowska z Instytutu Nauk Politycznych Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego

I

Najważniejsze uprawnienia osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach samorządowych 2014, wynikające z *Kodeksu wyborczego***

INFORMACJA O DOSTOSOWANYCH LOKALACH

Informacje o dostępnych lokalach powinny być wyborcom z niepełnosprawnością udostępniane przez urzędy gmin telefonicznie, poprzez ulotki i inne drukowane materiały informacyjne, a także elektronicznie. Powinny zostać także zamieszczone na stronie internetowej urzędu (w Biuletynie Informacji Publicznej). Informacje przydatne dla osób z niepełnosprawnością znajdują się także na stronie internetowej Państwowej Komisji Wyborczej (pkw.gov.pl).

Z przepisów *Kodeksu wyborczego* wynika, że wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinien zapewnić 1/5 lokali dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Wprawdzie art. 186 *Kodeksu wyborczego* mówi o 1/2 dostępnych lokali wyborczych, ale art. 15a *Ustawy Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy* precyzuje, że do końca 2014 r. dostosowanych lokali ma być wciąż 1/5, do końca 2015 r. – 1/3, natomiast do końca 2016 r. – 2/5. Dopiero od 2017 r. połowa lokali wyborczych ma być dostosowana do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością. Zaznaczyć też trzeba, że wymagana obecnie 1/5 lokali zorganizowanych w sposób wygodny dla osób niepełnosprawnością jest wielkością minimalną. Jeśli gmina ma możliwości zorganizowania w sposób dogodny dla osób z niepełnosprawnością większej liczby lokali, może, a nawet powinna to zrobić.

Wyborcy z niepełnosprawnością przysługują prawo wyboru komisji obwodowej, w której chce zagłosować. Najpóźniej do 12 listopada 2014 roku może zgłosić do urzędu gminy wniosek o dopisanie do spisu wyborców w wybranym przez siebie obwodzie głosowania spośród obwodów, w których lokal wyborczy jest dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Taki wniosek powinien zawierać imię i nazwisko wyborcy, imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL i adres zamieszkania.

Ponadto specjalnie dla osób przebywających w szpitalach, domach pomocy społecznej, zakładach karnych, aresztach śledczych - jeśli znajduje się w nich co najmniej 15 osób uprawnionych do głosowania - tworzy się odrębne obwody głosowania.

UDOGODNIENIA W LOKALU WYBORCZYM

- Na prośbę osoby z niepełnosprawnością może jej pomagać w głosowaniu w lokalu wyborczym inna osoba, w tym niepełnoletnia. Pomoc może mieć jednak tylko techniczny charakter; nie może polegać na sugerowaniu wyborcy sposobu głosowania lub głosowaniu w zastępstwie tego wyborcy. Dopuszczalne jest, aby na życzenie wyborcy z niepełnosprawnością w pomieszczeniu za zasłoną przebywała osoba udzielająca pomocy. Osobą tą nie może być członek komisji ani mąż zaufania.
- Komisja jest obowiązana, na prośbę wyborcy z niepełnosprawnością, do przekazania ustnie treści obwieszczeń wyborczych w zakresie informacji o komitetach wyborczych biorących udział

w wyborach oraz o zarejestrowanych kandydatach i listach kandydatów. Przekazanie ustnie tej informacji przez komisję nie może jednak wyczerpywać znamion agitacji wyborczej czy też innej formy sugestii skierowanej do wyborcy.

- Wyborca z dysfunkcją wzroku może także osobiście głosować w lokalu wyborczym przy użyciu nakładki na kartę do głosowania sporządzonej w alfabecie Braille'a. W każdym lokalu wyborczym powinny być dostępne takie nakładki.

GŁOSOWANIE PRZEZ PEŁNOMOCNIKA¹

Osoby z orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, wedle przepisów *Ustawy z 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz.U. 2011, nr 127, poz. 721) oraz wszyscy inni wyborcy powyżej 75. roku życia mogą upoważnić zaufaną osobę do oddania głosu w jej imieniu. Taka osoba nazywana jest pełnomocnikiem. Pełnomocnik głosuje zatem osobiście w lokalu wyborczym, ale nie w imieniu własnym, tylko innego wyborcy (mocodawcy). Oznacza to, że pełnomocnik, oddając głos w imieniu osoby, która udzieliła mu pełnomocnictwa, powinien głosować nie według własnych preferencji, ale zgodnie z wolą osoby, w imieniu której ma oddać głos.

Pełnomocnikiem może zostać wyborca wpisany do stałego rejestru wyborców w tej gminie co osoba, w imieniu której głosuje. Nie jest dopuszczalne przyjęcie pełnomocnictwa od więcej niż jednego wyborcy, chyba że jednym z nich jest członek najbliższej rodziny (rodzic, dziecko, małżonek, brat, siostra, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia, kurateli lub opieki w stosunku do pełnomocnika).

Najpóźniej 9 dni przed wyborami, czyli do 7 listopada 2014 roku (w przypadku drugiej tury wyborów wójtów, burmistrzów, prezydentów miast – do 21 listopada 2014 roku) uprawniony wyborca powinien złożyć do urzędu gminy wniosek o sporządzenie pełnomocnictwa. Wniosek składa się na urzędowym formularzu, który powinien zostać udostępniony w urzędzie gminy oraz na jej stronie internetowej. Przepisy tego nie precyzują, ale praktyka pokazuje, że wniosek nie musi być składany przez wyborcę osobiście w urzędzie gminy, ale może być np. wysłany pocztą czy faksem i może być dostarczony do urzędu przez inną osobę niż sam wnioskodawca. Wniosek musi być podpisany przez wnoszącego o sporządzenie aktu pełnomocnictwa lub przez osobę mającą być pełnomocnikiem, w przypadku gdy wnioskujący nie może lub nie umie podpisać wniosku. W takiej sytuacji wolę udzielenia pełnomocnictwa przez wyborcę niemogącego lub nieumiejącego złożyć podpisu stwierdza przez złożenie własnego podpisu wójt lub inny upoważniony pracownik urzędu gminy, o ile wola wyborcy została potwierdzona w sposób niebudzący wątpliwości. Wniosek powinien zawierać: nazwisko i imię (imiona), imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL oraz adres zamieszkania zarówno wyborcy, jak i osoby, której ma być udzielone pełnomocnictwo do głosowania, a także wyraźne oznaczenie wyborów, których dotyczy pełnomocnictwo do głosowania (za art. 56 § 2 *Kodeksu wyborczego*). Do wniosku należy dołączyć: kopię aktualnego orzeczenia określającego stopień niepełnosprawności wnioskodawcy i pisemną zgodę osoby mającej być pełnomocnikiem na przyjęcie pełnomocnictwa do głosowania. Jeżeli wniosek nie spełnia warunków formalnych, w ciągu trzech dni

¹ Zgodnie z art. 54-61 *Kodeksu wyborczego*.

wójt wzywa wyborcę do usunięcia wad wniosku w terminie kolejnych trzech dni. Jeśli ten termin nie został dochowany albo jeśli wyborca nie poprawił należycie wniosku, wójt odmawia sporządzenia aktu pełnomocnictwa. Odmowę sporządzenia aktu pełnomocnictwa wraz z uzasadnieniem doręcza się niezwłocznie wyborcy.

Pełnomocnictwo jest udzielane przed urzędnikiem gminy, który ma czuwać nad prawidłowością całej procedury. Wnioskodawca nie musi jednak fatygować się do urzędu. Akt pełnomocnictwa do głosowania jest bowiem sporządzany w miejscu zamieszkania wyborcy udzielającego pełnomocnictwa do głosowania lub w innym miejscu na obszarze gminy, jeżeli wyborca zwróci się o to we wniosku o sporządzenie aktu pełnomocnictwa.

Złożenie wniosku oraz sporządzenie aktu pełnomocnictwa nie wymaga wnoszenia jakichkolwiek opłat urzędowych. Również pełnomocnik nie może pobierać jakiegokolwiek wynagrodzenia za „usługę“ głosowania w imieniu mocodawcy. Można udzielić pełnomocnictwa zarówno na głosowanie 16 listopada 2014 roku, jak i ewentualnie na ponowne głosowanie (można też udzielić pełnomocnictwa na samo ponowne głosowanie).

Pełnomocnik udaje się do lokalu komisji obwodowej właściwej dla wyborcy, który pełnomocnictwa udzielił. Okazuje tam członkom komisji obwodowej własny dokument tożsamości oraz przekazuje dokument pełnomocnictwa. Komisja zatrzymuje pełnomocnictwo i dołącza do dokumentacji wyborczej, a pełnomocnikowi wydaje kartę do głosowania.

GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE²

Osoby posiadające orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności mogą głosować korespondencyjnie. Możliwości takiej nie mają natomiast osoby, które skończyły 75 lat i nie mają orzeczenia o niepełnosprawności. Skorzystanie z tej formy głosowania wymaga zgłoszenia przez uprawnionego wyborcę do urzędu gminy zamiaru głosowania korespondencyjnego. Należy je przesłać najpóźniej 21 dni przed dniem wyborów, co w przypadku tegorocznych wyborów samorządowych oznacza, że najpóźniej do 27 października 2014 roku.

Można to zrobić ustnie, pisemnie lub elektronicznie. Nie ma jednolitego formularza zgłoszenia, ale powinno ono zawierać: imię i nazwisko wyborcy, imię ojca, datę urodzenia, numer PESEL, oświadczenie wyborcy o wpisaniu do rejestru wyborców w danej gminie, wskazanie wyborów, których zgłoszenie dotyczy, a także wskazanie adresu stałego zamieszkania, na który ma być wysłany pakiet wyborczy. Do zgłoszenia należy także dołączyć kopię aktualnego orzeczenia ustalającego stopień niepełnosprawności.

Jeżeli wyborca chciałby otrzymać karty do głosowania z nakładkami w alfabecie Braille'a, powinien to wyraźnie napisać w zgłoszeniu.

Jeżeli zgłoszenie nie spełnia warunków formalnych, w ciągu trzech dni urząd gminy powinien wezwać wnioskodawcę do jego poprawienia. Uzupełnienie wniosku powinno nastąpić

² Zgodnie z art. 61a-61j *Kodeksu wyborczego*.

w ciągu kolejnych trzech dni. Niezuzpełnienie wniosku w terminie, jak też jego złożenie po terminie oznacza pozostawienie wniosku bez rozpatrzenia.

W sytuacji gdy wszystkie wymogi będą spełnione, najpóźniej siedem dni przed dniem wyborów, co w tym przypadku oznacza dzień 9 listopada 2014 r. wyborca powinien otrzymać na wskazany w zgłoszeniu adres pakiet wyborczy. Pakiet wyborczy doręcza się wyłącznie do rąk własnych wyborcy niepełnosprawnego po okazaniu dokumentu potwierdzającego tożsamość i pisemnym pokwitowaniu odbioru.

Pakiet wyborczy zawiera komplet materiałów niezbędnych do głosowania:

- karty do głosowania,
- instrukcję głosowania korespondencyjnego,
- oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu,
- zaadresowaną kopertę zwrotną,
- kopertę na karty do głosowania,
- nakładki na karty do głosowania w brajlu – jeżeli prosił o nie wyborca w zgłoszeniu.

Instrukcja głosowania

Wyborca głosujący korespondencyjnie powinien postępować zgodnie z instrukcją, w przeciwnym razie jego głos będzie nieważny:

- Po skreśleniu wybranych kandydatów należy włożyć karty do głosowania do koperty oznaczonej jako **KOPERTA NA KARTY DO GŁOSOWANIA**.

- Kopertę należy zakleić.
- Należy podpisać oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu.
- Do koperty oznaczonej jako **PRZESYŁKA WYBORCZA** wkłada się kopertę z kartami

do głosowania oraz podpisane oświadczenie, a następnie zakleja się tę kopertę.

Na kopercie będzie już wydrukowany adres komisji wyborczej, do której przesyłka powinna trafić.

Nadanie przesyłki jest bezpłatne.

Ważny głos

Głos oddany korespondencyjnie będzie ważny, jeżeli przesyłka wyborcza trafi do wyznaczonej komisji w czasie głosowania, czyli 16 listopada 2014 r. w godz. 7.00–21.00 (w drugiej turze: 30 listopada w godz. 7.00–21.00). Przesyłki, które spłyną później, nie będą brane pod uwagę przy ustalaniu wyniku wyborów. Nie ma przeszkód, aby wyborca z niepełnosprawnością sam dostarczył przesyłkę do komisji obwodowej. Komisja obwodowa (najczęściej jedna w gminie), która otrzyma przesyłkę, otwiera tylko pierwszą kopertę, z której wyjmuje oświadczenie o osobistym i tajnym głosowaniu. Na tej podstawie odznacza wyborcę w spisie wyborców. Zaklejoną kopertę z kartami do głosowania komisja wrzuca do urny. Otwiera się ją dopiero przy zliczaniu wszystkich głosów.

Zgłoszenie zamiaru głosowania korespondencyjnego w przypadku wyborów wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obejmuje obie tury głosowania. Przed drugą turą nie trzeba już ponawiać zgłoszenia. Pakiet wyborczy wyborca powinien otrzymać najpóźniej do 23 listopada 2014 r.

** Tekst na podst. *PORADNIKA WYBORCY – Wybory samorządowe 2014, wyd. przez Fundację im. S. Batorego*;
Konsultacja: Grzegorz Gąsior, st. specjalista w Zespole Prawnym i Organizacji Wyborów Krajowego Biura Wyborczego

II

Raport Biura Rzecznika Praw Obywatelskich na temat alternatywnych metod głosowania

W 2014 r. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich we współpracy z CBOS przeprowadziło badanie dotyczące opinii i oczekiwań Polaków, które związane są z alternatywnymi procedurami głosowania. W badaniu respondenci zostali poproszeni o ocenę poszczególnych form głosowania. Te odpowiedzi pozwalają również na poznanie opinii dotyczących kręgu osób, które powinny z nich korzystać (w szczególności – czy procedury powinny być adresowane do ogółu wyborców, czy tylko do określonych grup).

Wyniki badań zostały zawarte w raporcie *Ułatwienia w głosowaniu – wiedza, opinie i oczekiwania*, który został opublikowany w kwietniu 2014 r.

Wedle danych przedstawionych w raporcie polscy wyborcy dość dobrze odnoszą się do pomysłu stosowania procedur głosowania innych niż osobiste głosowanie w lokalu wyborczym.

Ankietowani najczęściej wskazują na możliwość głosowania przez internet. Procedurę tę widzieliby w polskim prawie wyborczym łącznie 76% badanych, w tym 44% uważa, że powinna być ona adresowana do wszystkich wyborców, a 32% – że tylko do osób, które mają duże trudności z dotarciem do lokali wyborczych. Całkowicie przeciwnych wprowadzeniu takiej procedury jest 18% badanych. Największymi zwolennikami procedury głosowania przez internet są osoby najmłodsze (18–24 lata) i młode (25–34) – w obu grupach łącznie poparcie dla niej wynosi około 84%. Większość z nich (55%) wskazuje, że powinna to być procedura dostępna dla wszystkich wyborców.

Procedurę głosowania przez pełnomocnika, jako element prawa wyborczego, popiera niewiele mniej niż głosowanie elektroniczne, bo 69% badanych. Większość z nich (51%) uważa to rozwiązanie za mechanizm, który powinien być adresowany do grupy wyborców mających szczególnie duże problemy z dotarciem do lokali wyborczych (w takiej formule procedura ta została wprowadzona do polskiego prawa wyborczego i jest z powodzeniem stosowana już od 2010 roku. Jedynie 18% respondentów uważa, że możliwość głosowania przez pełnomocnika powinni mieć wszyscy wyborcy. Negatywnie o omawianym rozwiązaniu wypowiada się 25% ankietowanych. W porównaniu z wynikami analogicznego badania z 2011 roku oceny w zasadzie nie zmieniły się.

Gorzej oceniona przez wyborców została procedura, zgodnie z którą przedstawiciele komisji wyborczej udawaliby się do domu wyborcy z przenośną urną wyborczą. Stosowanie takiego rozwiązania w polskim prawie wyborczym popiera 62% ankietowanych, ale warto podkreślić, że tylko 12% uważa, iż ta procedura powinna być dostępna dla wszystkich wyborców, a 50% – iż tylko dla tych, którzy mają problemy z dotarciem do lokali wyborczych. Przeciwnicy takiego rozwiązania stanowią 33% badanych.

Niestety, wciąż jeszcze wiedza na temat alternatywnych metod głosowania nie jest powszechna. W 2014 roku pełną wiedzę o tym, kto jest uprawniony do korzystania z procedury głosowania korespondencyjnego, posiadało jedynie 15% ogółu badanych, dla porównania w analogicznym badaniu, przeprowadzonym w 2011 roku było to 22 % respondentów. Szczególnie niepokojący autorów raportu jest fakt, że osoby, do których adresowane jest to rozwiązanie, w przeważającej większości również o nim nie wiedzą. O tym, że mogą skorzystać z procedury głosowania korespondencyjnego, wie jedynie 32% wyborców, którzy mają odpowiednie orzeczenie o niepełnosprawności, pozwalające na skorzystanie z tej możliwości.

Nieznacznie większą wiedzę polscy wyborcy posiadają na temat procedury głosowania przez pełnomocnika (wprowadzoną już w 2010 r. i stosowaną w trzech głosowaniach). Pełną wiedzę, że procedura ta jest skierowana do osób niepełnosprawnych i osób powyżej 75. roku życia, posiada tylko 23% ankietowanych, a wiedzę częściową – 21% (z czego 18% wskazało, że jest - to procedura adresowana tylko do osób niepełnosprawnych, a 3% – że do wyborców powyżej 75. roku życia). Niestety, zaledwie 17% spośród ankietowanych, mających co najmniej 75 lat ma świadomość, że ze względu na wiek może głosować przez pełnomocnika. Z kolei wśród osób z niepełnosprawnością z odpowiednim orzeczeniem taką wiedzą dysponuje tylko 34% respondentów.

Z raportu jasno wynika, że brak wiedzy na temat uprawnień wiąże się z brakiem informacji na temat tego, komu one przysługują i jak z nich korzystać. Zdecydowana większość ogółu badanych (84%) deklaruje, że nie wie, do kogo powinna się zwrócić osoba z niepełnosprawnością chcąc skorzystać z przysługujących jej uprawnień do uzyskania informacji o wyborach. Wśród osób z niepełnosprawnością (mających orzeczenie o niepełnosprawności lub mających problemy ze sprawnością utrudniające udział w głosowaniu) jedynie 18 % deklaruje, że wie, do kogo zwrócić się w celu uzyskania szczegółowych informacji o wyborach.

III

Zadania dla gmin w związku z uprawnieniami osób z niepełnosprawnością i starszych w wyborach samorządowych w 2014 r.³

WYTYCZNE DLA SAMORZĄDU

1. Warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal obwodowej komisji wyborczej, dostosowany do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością:
 - lokal powinien znajdować się na parterze budynku bez barier architektonicznych albo być wyposażony w podjazdy lub inne urządzenia umożliwiające samodzielne dotarcie do niego wyborcom z niepełnosprawnością (np. windy),

³ Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 158, poz. 938).

- co najmniej jedne drzwi prowadzące do lokalu powinny umożliwiać dogodny ruch wyborcom z niepełnosprawnością, a w szczególności:
 - być **rozwierane** lub **rozsuwane**,
 - mieć **szerokość** w świetle min. **0,9 m**,
 - wysokość ich **progów** nie może przekraczać **5 mm**.
- **rozmieszczenie drzwi** powinno umożliwiać dogodny ruch wyborcom z niepełnosprawnością,
- **krawędzie stopni schodów** znajdujących się w lokalu oraz prowadzących do lokalu powinny wyróżniać się **kolorem kontrastującym z kolorem posadzki**,
- **przezroczyste przegrody** (w szczególności drzwi i ściany) **powinny być oznaczone** na wysokości 0,8-1,2 m oraz 1,4-1,7 m przynajmniej dwoma pasami o szerokości 0,1-0,15 m, o jednolitej barwie, kontrastującej z tłem,
- **posadzki** powinny mieć nawierzchnie o właściwościach **przeciwpoślizgowych**,
- droga prowadząca od drzwi wejściowych do miejsca głosowania powinna być **możliwie najkrótsza oraz wolna od przeszkód** (np. progów, schodów, wycieraczek),
- **miejsce zapewniające tajność głosowania** wyborcom z niepełnosprawnością powinno mieć co najmniej 1,2 m szerokości i 1,2 m głębokości oraz **umożliwiać pisanie na dwóch wysokościach**: 0,8 i 1,1 m,
- w miejscu zapewniającym tajność głosowania należy zapewnić **dodatkowe, obok górnego, oświetlenie** skierowane bezpośrednio na miejsce, w którym będzie wypełniana karta do głosowania,
- **urna wyborcza** powinna mieć nie więcej niż 1 m wysokości,
- **przejście** pomiędzy miejscem wydania karty do głosowania i miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną powinno mieć szerokość **co najmniej 1,5 m**,
- **urzędowe obwieszczenia oraz informacja Państwowej Komisji Wyborczej** powinny być umieszczone w miejscu dostępnym dla wyborców poruszających się na wózkach inwalidzkich, na wysokości 0,9 m, mierzonej od posadzki do dolnej części arkusza obwieszczenia lub informacji.

Podczas tegorocznych wyborów samorządowych co najmniej **1/5 lokali obwodowych komisji wyborczych na terenie każdej gminy** powinna być dostosowana do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością⁴.

OBOWIĄZKI INFORMACYJNE GMINY⁵

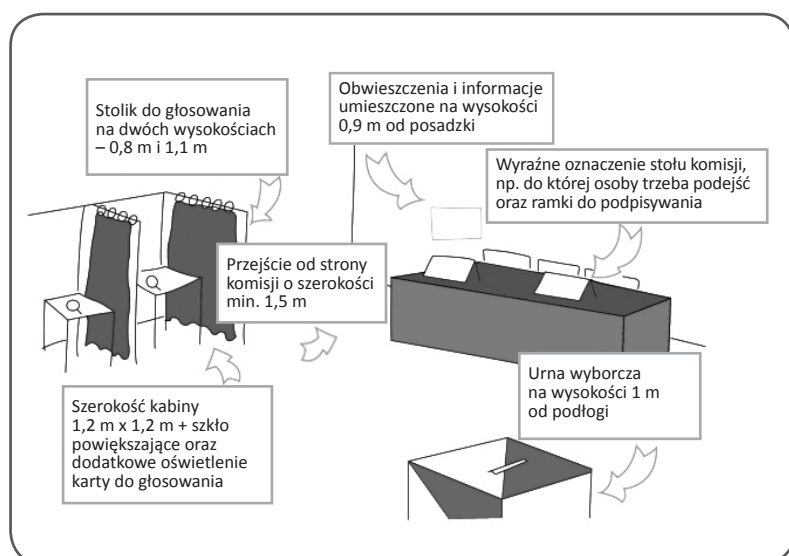
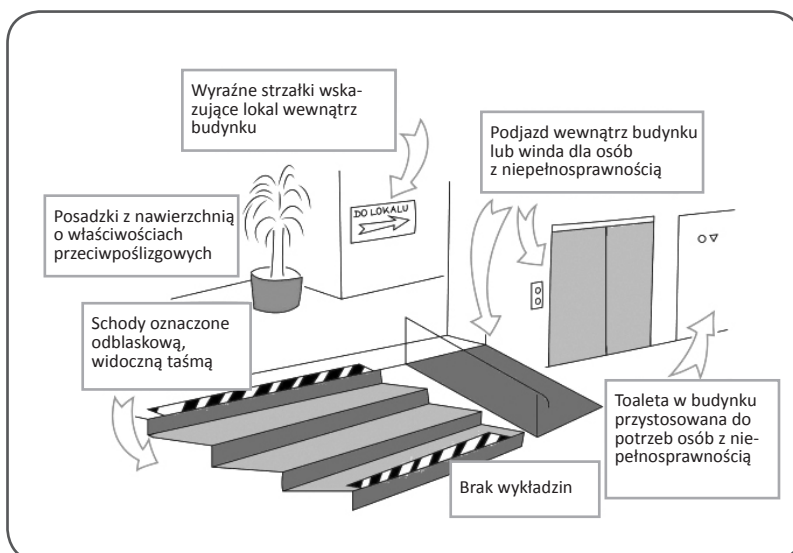
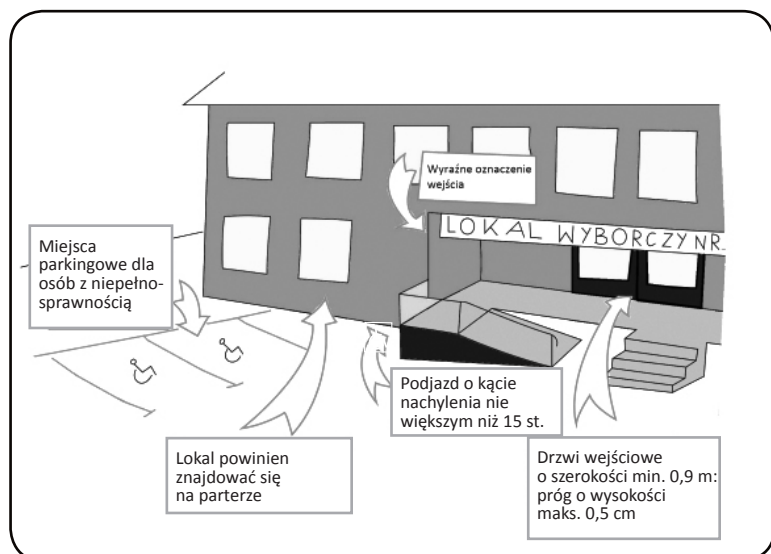
Wójt lub upoważniony przez niego pracownik urzędu gminy w godzinach pracy urzędu, **w tym telefonicznie** lub w drukowanych materiałach informacyjnych przesyłanych na wniosek wyborcy z niepełnosprawnością, **w tym w formie elektronicznej, ma obowiązek przekazania informacji o:**

- właściwym dla wyborcy z niepełnosprawnością okręgu wyborczym i obwodzie głosowania,

⁴ Zgodnie z art. 15a Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 113 i Nr 102, poz. 588 ze zm.).

⁵ Zgodnie z art. 37a Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112 ze zm.).

GRAFIKI ILUSTRUJĄCE DOSTĘPNY LOKAL WYBORCZY

- lokalach obwodowych komisji wyborczych, dostosowanych do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością,
- warunkach dopisania wyborcy z niepełnosprawnością do spisu wyborców w obwodzie głosowania, w którym znajdują się lokale dostosowane do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością,
- terminie wyborów oraz godzinach głosowania,
- komitetach wyborczych biorących udział w wyborach oraz zarejestrowanych kandydatach i listach kandydatów,
- warunkach oraz formach głosowania.

Powyższe informacje są przekazywane wyborcy z niepełnosprawnością **po podaniu przez wyborcę jego nazwiska, imienia oraz adresu stałego zameldowania.**

Wójt ma obowiązek **podać powyższe informacje do wiadomości publicznej** poprzez umieszczenie ich w „**Biuletynie Informacji Publicznej**”, oraz w sposób zwyczajowo przyjęty w danej gminie.

Przykładowe dobre praktyki dostosowania lokalu wyborczego

1. Dostępność otoczenia lokalu (np. szeroka furтка 0,9 m, ścieżka o równej, twardej nawierzchni), zabezpieczone miejsca do parkowania dla pojazdów osób z niepełnosprawnością.
2. Prawidłowe oznaczenie wizualne budynku, informujące o dostępności lokalu dla osób z niepełnosprawnością – widoczne z daleka, w odpowiednim miejscu i stosownie kontrastowe.
3. Wejście do lokalu pozbawione schodów lub z podjazdem o kącie nachylenia najwyżej 15 st.
4. W bezpośrednim pobliżu dostępna toaleta, z której mogliby korzystać wyborcy z niepełnosprawnością, a dojście do toalety oznaczone widocznymi strzałkami.
5. Stół komisji usytuowany w miejscu odpowiednio oświetlonym, którego wysokość pozwoli na podjechanie wózkiem inwalidzkim.
6. Wewnątrz budynku powinny znajdować się strzałki do lokalu wyborczego – duże i kontrastujące z kolorem ściany.
7. W wyposażeniu lokalu powinno być szkło powiększające, z którego mogą korzystać osoby starsze i słabowidzące (lupa), a także plakat informujący o dostępności szkła powiększającego w lokalu wyborczym. Komisja powinna być wyposażona w dodatkowe przedmioty, jak ramki do podpisywania.

IV

Wizytacje lokali wyborczych pod kątem ich dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością***

RAPORT

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w dniach 23 i 24 maja 2014 roku, tj. przed wyborami do Parlamentu Europejskiego, przeprowadzili wizytacje 158 lokali wyborczych posiadających status dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością, znajdujących się w 23 miejscowościach.

W toku kontroli podjętej przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich ocenie podlegały przede wszystkim warunki techniczne lokali określone w drodze *Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 29 lipca 2011 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych* (Dz. U. Nr 158, poz. 938; dalej jako: rozporządzenie), tj.:

- lokalizacja lokalu wyborczego (parter, piętro),
- urządzenia umożliwiające dotarcie do budynku (podjazd, winda),
- szerokość drzwi wejściowych,
- wysokość progów drzwi wejściowych,
- oznaczenie krawędzi stopni schodów,
- oznaczenie przegród szklanych,
- właściwości przeciwpoślizgowe posadzki,
- wymiary lokalu wyborczego,
- dostosowane miejsce zapewniające tajność głosowania,
- dodatkowe oświetlenie w miejscu zapewniającym tajność głosowania,
- wysokość urny wyborczej,
- szerokość przejścia pomiędzy miejscem wydania kart do głosowania, miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną wyborczą,
- umieszczenie obwieszczeń PKW.

W wyniku przeprowadzonej wizytacji, pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzili uchybienia w 113 lokalach, co stanowiło więcej niż 2/3 (72 %) wszystkich wizytowanych lokali wyborczych. Dla porównania w czerwcu 2010 było to aż 85 %.

W efekcie przeprowadzonej kontroli stwierdzono, co następuje:

1. 113 na 158 kontrolowanych lokali wyborczych nie spełniało warunków określonych w rozporządzeniu. Podobnie jak w poprzednich kontrolach (m.in. przeprowadzanych przed wyborami do Sejmu RP i Senatu RP w 2011 r.) stwierdzone przez Rzecznika uchybienia w większości nie dotyczyły barier architektonicznych budynków, natomiast samej organizacji lokalu wyborczego. Do najczęściej powtarzających się uchybień należały:

- brak dodatkowego oświetlenia w miejscu zapewniającym tajność głosowania (stwierdzono w 61 lokalach, co stanowi 39% ogółu wizytowanych lokali wyborczych),

- niedostosowane miejsce zapewniające tajność głosowania (w 51 lokalach, co stanowi 32 % ogółu badanych lokali),
- brak oznakowania krawędzi stopni schodów (w 34 lokalach – 22 % kontrolowanych lokali),
- śliska posadzka w lokalu (stwierdzono w 24 lokalach – co stanowi 15 % ogółu badanych lokali),
- brak oznakowania przegród szklanych w lokalu (w 23 lokalach wyborczych – a więc 15 % ogółu badanych lokali wyborczych),
- zbyt wysokie progi drzwi (stwierdzono w 21 lokalach wyborczych – 13 % ogółu badanych lokali),
- niewłaściwe rozmieszczenie informacji i obwieszceń PKW (stwierdzono w 18 lokalach – 11 % ogółu badanych),
- niewłaściwą wysokość urny wyborczej (stwierdzono w 10 lokalach wyborczych, co stanowi 6 % ogółu badanych lokali wyborczych),
- brak odpowiednich wymiarów lokalu wyborczego (stwierdzono w 10 lokalach – 6 % ogółu badanych lokali wyborczych),
- niewłaściwą szerokość przejścia pomiędzy miejscem wydania kart do głosowania, miejscem zapewniającym tajność głosowania a urną wyborczą (stwierdzono w 10 lokalach – 6 % ogółu badanych lokali),
- niewłaściwą szerokość drzwi wejściowych do lokalu (stwierdzono w 9 lokalach wyborczych).

4. Jedynie w nieco ponad 1/4 kontrolowanych lokali (45 na 158) nie stwierdzono nieprawidłowości odnośnie do wymogów określonych w rozporządzeniu.

Uwagi szczegółowe:

Nieprawidłowości tych można było stosunkowo łatwo uniknąć, gdyby tylko osoby wchodzące w skład komisji wyborczych były świadome, w jaki sposób powinien być zorganizowany lokal wyborczy i dołożyły przy tym należytej staranności. Tymczasem z niepokojem należy stwierdzić, że członkowie komisji nie znali przepisów rozporządzenia i nie dysponowali jego tekstem. Rozmówcy nierzadko polemizowali też z wymogami przypominanymi przez kontrolujących. W niektórych lokalach dopiero po interwencji pracowników BRPO usunięto stwierdzone nieprawidłowości. Niestety, podobnie jak w przypadku kontroli przeprowadzanych w 2011 roku, w wielu komisjach to od pracowników BRPO dowiadywano się, że dany lokal oznaczony jest jako dostosowany do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością.

Kilka z badanych przez przedstawicieli RPO lokali wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców z niepełnosprawnością znajdowało się w zakładach opieki zdrowotnej i domach pomocy społecznej. Były to odrębne (tzw. zamknięte) obwody głosowania, w których głosują pacjenci lub pensjonariusze.

Kontrolerzy zwrócili także uwagę na bezpośrednią okolicę lokali wyborczych. W wielu przypadkach okazuje się, że nawet najlepiej dostosowane lokale są trudno dostępne dla osób z niepełnosprawnością z uwagi na liczne przeszkody przed budynkiem. W szczególności należy wskazać na stwierdzoną dziurawą, nierówną lub zwirową nawierzchnię uniemożliwiającą skuteczne skorzystanie z podjazdów czy brak osłon przy samych podjazdach. Poza tym, jak zauważyli pracownicy RPO, w wielu lokalach wejście przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością (z podjazdem) znajdowało się w innej części budynku niż wejście główne (np. od strony boiska szkolnego itp.).

Skuteczne korzystanie z niego przez wyborców było uwarunkowane odpowiednim oznaczeniem i wskazaniem drogi, podczas gdy w kilku przypadkach brak było praktycznej możliwości samodzielnego skorzystania z windy (która była zamknięta). Należy wymienić również inne bariery, które napotykać mogą wyborcy niepełnosprawni, jak: zamknięta brama wjazdowa (przy zbyt wąskim wejściu), a także brak miejsc parkingowych z przeznaczeniem wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością.

***** Na podstawie:** Wizytacje lokali wyborczych pod kątem ich dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych: www.brpo.gov.pl

V

Savoir-vivre wobec osób z niepełnosprawnością****

Jak pomóc osobie niewidomej lub niedowidzącej spotkanej na ulicy?

Najpierw trzeba zgłosić swoją gotowość do pomocy poprzez delikatne dotknięcie ramienia osoby niewidomej, a następnie zapytać, czy potrzebuje naszej pomocy. Jeśli osoba niewidoma o nią poprosi, możemy przystąpić do udzielania wsparcia. Występując w roli przewodnika osoby niewidomej, należy poruszać się w taki sposób, aby osoba niewidoma trzymała przewodnika za ramię, powyżej łokcia. Przewodnik idzie zawsze pół kroku przed osobą niewidomą, co pozwala na odpowiednio wczesne sygnalizowanie barier i ich bezpieczne omijanie. Należy informować osobę słownie, gdzie się znajdujemy i dokąd idziemy; nie zostawiać osoby niewidomej samej na środku pomieszczenia, bez możliwości kontaktu dotykowego z elementem otoczenia, np. ścianą lub meblem; informować za każdym razem, gdy przewodnik zamierza się oddalić. Jeśli chcemy osobie niewidomej wskazać jakiś przedmiot, np. krzesło, robimy to poprzez położenie na nim ręki osoby niewidomej.

Należy pamiętać, że osoba niewidoma, jeśli nie ma dodatkowej niepełnosprawności ruchowej, to, idąc z przewodnikiem, bez problemu wchodzi po schodach, siada na krześle itp.

Przy oferowaniu pomocy osobie niewidomej lub niedowidzącej:

Nie należy krzyknąć z daleka na osobę niewidomą lub niedowidzącą. Może to być odebrane przez osobę niewidomą jako traktowanie przedmiotowe lub bardzo nieumiejętne i niegrzeczne.

Nie zadawaj pytań w rodzaju: „Od jak dawna Pan/ Pani nie widzi?“, „Co się stało?“, „Czy to od urodzenia, czy po jakimś wypadku?“ itd. Jest to ciekawość, która zazwyczaj nie jest dobrze odbierana i może sprawić przykrość osobie niewidomej.

Przy wsiadaniu do autobusu lub tramwaju nie pchaj od tyłu osoby niewidomej lub niedowidzącej do środka pojazdu, a raczej połącz jej dłoń na uchwycie drzwi pojazdu bądź po prostu na ścianie pojazdu przy wejściu. Za pomocą laski osoba niewidoma lub niedowidząca poradzi sobie sama ze znalezieniem schodów oraz łatwiej utrzyma równowagę.

Nie podnoś głosu i nie krzycz. Jeśli osoba niewidoma nie reaguje na to, co mówisz, to najprawdopodobniej nie wie, że zwracasz się do niej. Należy po prostu delikatnie położyć dłoń na jej ramieniu i powiedzieć normalnym głosem: „Chciałabym Panią/Pana zapytać, czy potrzebuje Pani/Pan pomocy?” itd.

Jakiej pomocy oczekuje osoba niewidoma lub niedowidząca w lokalu wyborczym, a jakiej w okresie przedwyborczym?

Umieszczone powyżej wskazówki dotyczące pomocy osobie niewidomej lub niedowidzącej w poruszaniu się i siadaniu obowiązują także w lokalu wyborczym.

Pamiętaj, że osoby niewidome lub niedowidzące najczęściej potrafią samodzielnie złożyć podpis. Dla upewnienia się można o to delikatnie zapytać: „Czy Pan/Pani się podpisze?”. Jeśli odpowiedź jest twierdząca, należy położyć palec wskazujący osoby niewidomej w miejscu, w którym powinien zacząć się podpis i podać długopis. Możliwe jest też użycie specjalnej ramki do złożenia podpisu. Wówczas połóż ją w miejscu, w którym podpis powinien się znaleźć.

W przypadku użycia specjalnych nakładek do głosowania poinstruuuj osobę niewidomą o zasadzie jej działania i sposobie zaznaczenia wybranego kandydata. Nie należy oczywiście zadawać pytania, na kogo osoba niewidoma chce głosować, a jedynie poinstruować ją w taki sposób, aby zasada poufności wyboru została dochowana.

Jak pomóc osobie niesłyszącej lub niedosłyszącej na ulicy?

Podchodź do osoby niesłyszącej lub niedosłyszącej spokojnie, aby jej nie przestraszyć.

Zwróć uwagę, czy osoba niesłysząca lub niedosłysząca patrzy na ciebie, kiedy mówisz, tak aby mogła czytać z ruchu ust.

Mów wyraźnie, naturalnie i nie zasłaniaj ust rękami. Jeśli nie znasz języka migowego, to nie próbuj się nim posługiwać i nie gestykuluj zbyt mocno.

Staraj się rozmawiać z osobą niesłyszącą lub niedosłyszącą przy dobrym oświetleniu.

Jeżeli podczas rozmowy obecny jest tłumacz języka migowego, patrz na osobę niesłyszącą lub niedosłyszącą, a nie na tłumacza.

Kiedy rozmawiasz z osobą niedosłyszącą, staraj się unikać miejsc głośniejszych (ulica, zatłoczony sklep, plac budowy itp.), tak aby ułatwić jej zrozumienie tego, co mówisz.

Przy oferowaniu pomocy osobie niesłyszącej lub niedosłyszącej:

Nie podnoś głosu i nie krzycz. Jeśli twój rozmówca nie reaguje na to, co mówisz, najprawdopodobniej nie wie, że zwracasz się właśnie do niego.

W trakcie rozmowy nie zasłaniaj ust ręką, nie żuj gumy, nie odwracaj się do rozmówcy plecami.

Jak można pomóc osobie z niepełnosprawnością, której towarzyszy pies asystujący?

Pozwól na wejście psa wszędzie, gdzie wchodzi dana osoba. Psy asystujące są zawsze szczone, spokojne i posłuszne, a przed rozpoczęciem pracy specjalnie selekcyjonowane i przechodzą kompleksowe szkolenia.

Unikaj rozpraszania psa – nawet nie próbuj go pogłaskać ani nakarmić. Właściciel jest jedyną osobą, która może wydawać pracującemu psu polecenia, nagradzać go i karać – dzięki temu pies pozostaje posłuszny osobie z niepełnosprawnością, skupia się na swojej pracy, przez co jest bezpiecznym przewodnikiem.

Upewnij się, czy obok miejsca pobytu danej osoby jest również przestrzeń dla jej psa.

**** Na podstawie materiałów Integracji

VI Przedwyborcze wskazówki dla życzliwego obywatela

Jesteś człowiekiem dobrej woli i chcesz pomóc osobom starszym i z niepełnosprawnością przed wyborami i w dniu wyborów, podpowiadamy, co możesz zrobić:

- ✓ Rozejrzyj się, czy ktoś w twoim otoczeniu (twojej okolicy) nie potrzebuje informacji na temat zmienionego prawa wyborczego i nowych możliwości głosowania.
- ✓ Dowiedz się w gminie, gdzie jest najbliższy tzw. dostosowany lokal wyborczy.
- ✓ Zadbaj, aby jak najwięcej zainteresowanych osób pamiętało o terminie złożenia właściwego wniosku, jeśli chcą głosować korespondencyjnie lub przez pełnomocnika.
- ✓ Zastanów się, kto może mieć kłopoty z oddaniem swego głosu i jak można mu pomóc.
- ✓ Zapytaj w gminie o możliwości bezpłatnego dowozu do lokalu wyborczego.
- ✓ Sprawdź na stronie internetowej swojej gminy, jakie informacje i pomoc oferuje ona osobom starszym i z niepełnosprawnością.
- ✓ Skontaktuj się z dyrektorem najbliższej placówki edukacyjnej w celu nawiązania współpracy oraz uświadomienia mu problemu.
- ✓ Zwróć się do organizacji pozarządowej, aby udzieliła ci wskazówek, w jaki sposób możesz służyć pomocą.
- ✓ Zaproponuj pomoc sąsiedzka w dotarciu do lokalu wyborczego.
- ✓ Podziel się ze znajomymi i rodziną swoją wiedzą oraz zaproponuj, aby podjęli podobne działania.
- ✓ Wejdź na stronę niepelnosprawni.pl/wybory i wydrukuj **INFORMATOR „Wybory samorządowe bez barier”**.
- ✓ Masz pytania? Napisz na adres: redakcja@niepelnosprawni.pl

**BĄDŹ AKTYWNY W DNIU WYBORÓW!
INFORMUJ, POMAGAJ, ZADBAJ O SŁABSZYCH!
USPRAWNIJ NASZĄ DEMOKRACJĘ!**

